

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Бойко О.В.

студентка,

*Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ЛАНДШАФТНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНУ

В даний час у зв'язку зі зростаючим антропогенним впливом проводять заходи для поліпшення екологічних умов у всьому світі. Всілякі ініціативи проводяться на різних рівнях: національному, регіональному і локальному.

В даному контексті з'явилося і інтенсивно розвивається напрямок ландшафтного планування (ЛП) як одна з можливостей зробити процес планування території екологічно орієнтованим, так як ЛП намагається інтегрувати діяльність людини (зміна ландшафту) з цілями збереження сприятливих екологічних умов, що сприяє досягненню цілей сталого розвитку.

Ландшафтне планування акцентує увагу на аналізі та оцінці основних функцій і властивостей ландшафтів, їх краси і естетичної цінності, розмаїття. Основна мета ЛП полягає в пошуку гармонійних відносин між використанням і самовідновленням потенціалом ландшафтів зі збереженням існуючих і можливим відновленням природних екосистем, що сприяє довготривалому функціонуванню ландшафтів.

Принципи та методи ЛП розглядаються в контексті екологічних аспектів регіональної територіальної політики. Застосування регіонального принципу при розробці заходів для оптимізації ландшафтно-екологічної обстановки дозволяє врахувати генезис, своєрідність індивідуальної структури, територіальну цілісність, і сучасний екологічний стан ландшафтів.

Розробників програм територіального розвитку значний інтерес представляють розробка кількісних показників для характеристики ландшафтно-структури, що дає можливість її оцінки для розроблюваних планів і вибору між ними.

Для аналізу та управління ландшафтами застосовуються численні показники, які описують організацію, самовідновлення та інші властивості ландшафту. При розробці показників оцінки виникають наступні основні групи проблем: 1) необхідність постановки акценту на оцінку сучасного стану та потенціалу ландшафту; 2) розробка простих і репрезентативних показників для проведення оцінки.

Для оцінки ландшафтно-структури використовуються різні методи, найбільш поширеним з яких є розрахунок ландшафтних індексів. Широке використання ландшафтних індексів обумовлено парадигмою сучасної ландшафтно-екології, яка стверджує, що ландшафтна структура відображає процеси, які відбуваються в ландшафті.

Так як багато процесів складно безпосередньо оцінити, ландшафтна структура може бути легко проаналізована за допомогою картографічних матеріалів і космічних знімків. В даний час різними дослідниками пропонується безліч індексів ландшафтного різноманіття, які найчастіше представлені характеристиками складу морфологічних одиниць, їх форм, територіального сусідства і ступеня подібності ландшафтних контурів [1; 2].

Дані індекси відображають певну властивість просторової структури ландшафту, що дозволяє описувати ландшафт з різних аспектів. Єдиного індексу, який би описував все різноманіття властивостей ландшафтів не розроблено, тому часто використовується набір індексів [2].

Дане дослідження спрямоване на оцінку ландшафтної структури рівнинних східноєвропейських ландшафтів Дніпропетровської області, що характеризується степовими й заплавами [4].

Для оцінки природних ландшафтів використовується показник співвідношення площ, займаних ландшафтами в межах ландшафтної провінції, що дозволило виділити домінантні, рідкісні і субдомінантні ландшафти. Аналіз структури природно-антропогенних ландшафтів проводився із застосуванням індексів Шеннона, індексу форми, рівня фрагментації, індексу антропогенного навантаження, щільності населених пунктів і доріг.

Одним з показників оцінки впливу на навколишнє середовище є наявність рідкісних ландшафтів. Зовнішність рівнинних східноєвропейських ландшафтів Дніпропетровської області визначають два ландшафту в ранзі роду. Правобережжя й частина лівобережжя, південніше Самари та західніше Вовчої займають північностепові височинні та схилі ландшафти. Іншу частину лівобережжя складають північностепові низовинно-рівнинні ландшафти. Найпівденнішу частину правобережжя займають середньостепові рівнинні та схилово-височинні ландшафти.

Важливим показником антропогенного перетворюваності ландшафту, який може бути використаний на різних типологічних рівнях, є індекс антропогенного навантаження [3; 5].

Відповідно до рівня трансформації ландшафти даної провінції були ранжовані на три категорії з низьким, середнім і високим рівнем на підставі коефіцієнта, який показує відношення площі сильно порушених сільським господарством, транспортом, промисловістю земель до площі незайманих або слабо перетворених територій.

Це співвідношення розглядається з метою встановлення стійкого рівноваги сильно порушених антропогенним впливом територій з потенціалом відновлення ландшафту та підтримки на відповідному рівні природних територій. Чим більшу площу в межах ландшафтного контуру займають природні території, тим нижче індекс антропогенного навантаження на ландшафт і сприятливо стан навколишнього середовища. Територія рівнинних східноєвропейських ландшафтів Дніпропетровської області характеризується високим ступенем перетворюваності ландшафтів. Тільки 15% площі території провінції має низькі значення індексу антропогенного навантаження. Середніми значеннями характеризується 48% площі провінції і 37% території

провінції – високими показниками індексу. Отримані результати свідчать про значний антропогенний вплив на території рівнинних східноєвропейських ландшафтів Дніпропетровської області. Дана ситуація пояснюється тривалим антропогенним впливом, перш за все сільськогосподарським освоєнням території.

Фрагментація ландшафту – важлива проблема деградації ландшафтів. В даному дослідженні фрагментація ландшафтів оцінена за допомогою індексів щільності населених пунктів і доріг в межах природно-антропогенних ландшафтів. Отримані результати були ранжовані на три групи з високим, середнім і низьким рівнем фрагментації.

Шосе, місцеві дороги, залізничні колії фрагментованих 25% площі досліджуваної території (високі значення показника). Мережа населених пунктів досить широко розвинена на території Дніпропетровської області. 15% провінції характеризуються низькими показниками і приурочені дані території до долин річок і пахотним ландшафтам.

Велику частину території (66% площі провінції) займають ландшафти з середніми значеннями показника і характеризують насамперед сільськогосподарські ландшафти.

Останнім часом застосування ландшафтного аналізу стало вважатися одним з перспективних напрямків в плануванні територій. Для оцінки ландшафтних планів і наслідків їх реалізації все частіше використовуються ландшафтні індекси, які можуть забезпечити нову підставу для ландшафтного планування територій, так як дозволяють математично описати процеси в ландшафті, такі як, наприклад, спрощення ландшафтної структури і посилення фрагментації.

Отримані результати свідчать про можливість використання запропонованих показників у територіальному плануванні.

Таким чином, ландшафтне планування виступає в якості найважливішого інструменту регіональної екологічної політики. Використання ландшафтних індексів характеризує якість функціонування ландшафтів та допомагає виробити основні напрямки розвитку території, тобто зробити його більш стійким.

Список використаних джерел:

1. Gustafson E.J. 1998. Quantifying landscape spatial pattern: What is the state of the art *Ecosystems* 1: 143-156.
2. Викторов А.С. Рисунок ландшафта / А.С. Викторов. – М.: Мысль, 1986. – 179 с.
3. Кочуров Б.И., Иванов Ю.Г. Оценка эколого-хозяйственного состояния территории административного района / Б.И. Кочуров. – 1986. С. 50-54.
4. Екологічний паспорт Дніпропетровської області. Дніпро: Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Дніпропетровській області. – 2018. С. 19-44.
5. Wrבka T., Erb Karl-Heinz, Schilz Niels B., Peterseil J., Christopher H., Haberl H. Linking pattern and process in cultural landscapes. An empirical study based on spatially explicit indicators // *Land Use Policy*. – 2004. – Vol. 21. – P. 289-306.